

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ-ПІДПРИЄМЦЯМИ НА СПРОЩЕНІЙ СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ (І ТА ІІ ГРУП)

Анотація. У статті розглянуто особливості подання фінансової звітності фізичними особами-підприємцями (далі — ФОП) на спрощеній системі оподаткування (І та ІІ груп) в умовах трансформаційної економіки, а також новації, пов'язані з поданням фінансової звітності ФОП в електронному варіанті з використання сучасного програмного забезпечення, електронних сертифікатів, цифрових підписів та печаток.

Ключові слова: фінансова звітність, фізичні особи-підприємці, електронна печатка, цифровий підпис, єдиний податок.

Summary. In the article the peculiarities of presentation of the financial statements of physical persons-entrepreneurs on the simplified taxation system (I and II groups) in terms of transformation of the economy, and innovations related to presentation of financial statements in electronic form with the use of modern software, digital certificates, digital signatures and seals.

Key words: financial statements, physical persons-entrepreneurs, e-print, digital signature, single tax.

Постановка проблеми. У сучасних умовах кризових явищ в Україні розвиток ринкових відносин у державі головним чином залежить від ефективності державного регулювання фінансової діяльності фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності, а також накопичень громадян. Чинна система оподаткування в Україні створює значне податкове навантаження на суб'єктів малого підприємництва. Введення в Україні спрощеної системи оподаткування має великі переваги у веденні бізнесу фізичними особами, проте не забезпечує необхідних зрушень в їхньому розвитку. З кожним роком ця сфера діяльності зазнає все більших змін, до того ж не завжди позитивних. У зв'язку з цим продовжується формування значного тіньового сектору економіки, у тому числі і за рахунок суб'єктів малого підприємництва, що призводить до масового ухилення від оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями господарювання суб'єктів малого підприємництва на території України займаються сучасні вітчизняні науковці, серед яких необхідно відзначити Л. О. Воротіну, В. І. Жиляєва, А. Ф. Кисельова, Ю. Г. Клочка, С. П. Реверчука, В. К. Сизоненка, Л. В. Хмелевську та ін. Окремі питання створення умов розвитку підприємництва розглядаються також у наукових працях українських учених-економістів, зокрема Л. О. Безчесного, В. П. Голікова, П. О. Єщенко, Ю. М. Палкіна, Ю. О. Пахомова, В. В. Степаненка та ін. Однак зазначена проблема у вітчизняній літературі залишається недостатньо розробленою.

Метою статті є виокремлення особливостей подання фінансової звітності ФОП на спрощеній системі оподаткування (І та ІІ груп) в сучасних трансформаційних умовах з використанням сучасних комп'ютерних програм та мережі Internet.

Виклад основного матеріалу. В умовах системної перебудови економіки України, адаптації її до ринку із соціальною орієнтацією об'єктивно необхідним є створення трансформаційних механізмів, які б стимулювали суб'єктів господарювання нарощувати обсяги та підвищувати ефективність виробництва, оновлювати матеріально-технічну базу. Малі підприємства, завдяки гнучкості та чутливості до ринку, здатні розширювати асортимент за незначних капіталовкладень, сприяти зайнятості населення. Податкова система будь-якої країни ставить собі за мету, по-перше, акумулювати фінансові ресурси в руках держави для того, щоб виконувати свої обов'язки перед суспільством щодо забезпечення соціальних умов життя населення, утримання органів державного управління, армії, флоту і для створення резервів на покриття витрат, викликаних надзвичайними подіями, по-друге, стимулювати розвиток економіки держави за рахунок розширеного відтворення. Незважаючи на певні проблемні моменти, спрощена система оподаткування дає змогу суб'єктам малого підприємництва зменшити податкове навантаження, викликане необхідністю сплати податків [2].

Спрощена система оподаткування суб'єктів малого бізнесу в Україні регулюється Указом Президента «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» № 727/98 від 03.08.1998 р. зі змінами і доповненнями і передбачає сплату єдиного податку. Єдиний податок за формою оподаткування відноситься до прямих податків і сплачується суб'єктами малого підприємництва за рахунок власних коштів, включається в ціну товару на стадії виробництва, незалежно від фінансового і майнового стану платників. За роки існування спрощеної системи опо-

даткування кількість платників єдиного податку збільшилась майже в 14 разів, а надходження до бюджету від сплати єдиного податку зросли в 32 рази. При цьому суб'єкти-«спрощенці» створили понад 1,2 млн. робочих місць. Спрощена система оподаткування забезпечила динамічний розвиток малого підприємництва та стабільні надходження до бюджету, що свідчить про адаптованість та прийнятність її для значної категорії суб'єктів підприємницької діяльності [5].

Система дозволяє підприємцям легально працювати, незважаючи на недосконалість існуючої загальної системи оподаткування та надвисокого податкового навантаження на фонд оплати праці. Спрощена система оподаткування дає можливість започаткувати власну справу без додаткової спеціальної економічної та бухгалтерської освіти. Привабливість системи для суб'єктів малого бізнесу зумовлена передусім спрощенням системи адміністрування і зменшенням небезпеки несвідомого порушення чинних правил. Особливим механізмом державної політики сприяння розвитку малого підприємництва було запровадження саме спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, яка стала справжнім спасінням малого бізнесу.

Фізичні та юридичні особи, що перебувають на спрощеній системі оподаткування, мають деякі обмеження щодо видів діяльності, чисельності робітників та доходів таких суб'єктів. Вони звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності стосовно податку на прибуток, податку на прибуток фізичних осіб, земельного податку та ін.

Єдиний податок — ідеальний варіант, що дає змогу суттєво скоротити кількість облікової та звітної документації. Крім того, це дуже проста система, зрозуміла навіть для неспеціаліста. Це дає змогу фізичній особі-підприємцю відмовитися від послуг бухгалтера. Разом із тим підприємець може не турбуватися про адміністративну відповідальність за неправильно подані звіти або невчасну сплату. Приватний підприємець на єдиному податку сплачує певні суми раз на рік або раз на квартал — це залежить від групи, до якої його зараховано. Група визначається за трьома факторами: максимальним рівнем прибутку; видом діяльності; кількістю найманих працівників. У цій статті буде розглянуто особливості фінансової звітності фізичних осіб-підприємців, що відносяться до I та II груп.

До I групи платників єдиного податку відносять фізичних осіб-підприємців, які не використовують найману працю, з граничним обсягом прибутку не більше 150 тис. гривень на рік. Що стосується виду діяльності, то переважно це роздрібний продаж товарів різних категорій на ринках та надання населенню побутових послуг. Державна адміністрація за місцем реєстрації під-

приємця встановлює розмір щомісячного податку на рівні від 1 до 10 % мінімального розміру заробітної платні.

Платник єдиного податку II групи — це фізична особа-підприємець, яка має не більше десяти найманих робітників. Щодо видів діяльності, то найчастіше це надання послуг населенню, продаж або виробництво товарів (або те й інше) чи діяльність у сфері ресторанного бізнесу [6]. Не можуть входити до другої групи підприємці, які: надають посередницькі послуги з купівлі-продажу, оренди або оцінки нерухомості; виробляють або реалізують ювелірні вироби. Єдиний податок сплачують підприємці, максимальний доход яких становить не більше 1 млн. гривень на рік. Ставка податку залежно від рішення місцевої адміністрації коливається від 2 до 20 % мінімальної заробітної платні.

Головною формою фінансової звітності є подання Податкової декларації платника єдиного податку фізичної особи-підприємця, яка діє з 2013 року і містить у собі зведені дані про доходи фізичної особи за звітний рік та дані про сплату єдиного внеску. Єдиний податок — податок, що сплачують суб'єкти господарської діяльності на спрощеній системі оподаткування. Первісно він планувався та був єдиним відрахуванням, передбаченим у рамках спрощеної системи оподаткування, і поєднував у собі відрахування до місцевого податкового бюджету, Пенсійного фонду та Фонду соціального страхування. Зараз єдиний податок сплачується тільки до місцевого бюджету, а решта відрахувань включені до єдиного соціального внеску. Єдиний податок сплачується на рахунки податкової інспекції, в якій суб'єкт господарської діяльності зареєстрований, в сумі, що залежить від обраної групи. Також фізичні особи-підприємці на спрощеній системі оподаткування подають Звіт про суми нарахованого доходу застрахованих осіб та суми нарахованого єдиного внеску відповідно про суми сплаченого єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду за звітний рік [1].

У наш час будь-яка сфера діяльності стає практично повністю комп'ютеризованою, і буквально всі операції робляться в електронному виді. Це стосується і бухгалтерської звітності. Сьогодні підприємцю вже не обов'язково для здачі звітності їхати в контролюючі органи та довго стояти в чергах. Можна здавати звіти, не відходячи від комп'ютера, електронною поштою з використання певного програмного забезпечення. За деякими даними, в Україні вже майже 70 % підприємців і підприємств використовують електронну звітність. Це значно заощаджує час і сили. Тим більше, що і Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» передбачає подання звітів в контролюючі органи в електронному виді. Тож не потрібно їхати в податкову та пенсійний фонд, кілька годин стояти в черзі, щоб здати звіт в

паперовому виді. Недивлячись на те, що тема подання звітності в електронній формі вже далеко не нова для підприємців та має багато очевидних переваг, перехід на електронне звітування все ще викликає багато непорозумінь.

Відповідно до норм чинного законодавства спосіб подання звітності засобами електронного зв'язку передбачає дотримання умов щодо реєстрації електронного цифрового підпису підзвітних осіб. Щоб відправити електронний документ поштою, необхідно йому надати такої ж юридичної сили, як і звичайному — паперовому. Для цього його потрібно підписати (захистити) електронним цифровим підписом (далі — ЕЦП). Адже відповідно до Закону України «Про електронний документ і електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис» підписаний ЕЦП електронний документ має всі необхідні реквізити юридично значимого паперового документа і не потребує підтвердження [7].

Електронний підпис — дані в електронній формі, які додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації. Електронний цифровий підпис — вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа.

За гроші ЕЦП можна придбати в одному із діючих в Україні акредитованих центрів сертифікації ключів для подання електронної звітності через мережу Інтернет, а саме: УСЦ (Український сертифікаційний центр), ІВК (Інфраструктура відкритих ключів) та Мастеркей. УСЦ є найпоширенішим. Ключі УСЦ мають програмну підтримку у виді системи електронного документообігу М.Е.Дос, яка є новою, вдосконаленою версією програмного комплексу «Бест-Звіт Плюс». Ключі УСЦ мають максимальну сумісність із програмою М.Е.Дос. Для підписання звітів сертифікатами та ключами ІВК підходить як «Бест-Звіт Плюс», так і окрема програма «ІТ Користувач ЦСК», яка видається безкоштовно при одержанні сертифікатів. Ця програма використовується для підписання і відправки звітів. Мастеркей з'явився пізніше за ІВК, проте використовує програмне забезпечення одного і того самого розробника. Мастеркей має власну програму для підписання та відправки звітів — «Арт-Звіт».

Крім того, з 30 травня 2012 р. працює Центр сертифікації електронних ключів при ДПС України. Ці ключі видаються платникам безкоштовно.

В електронній формі платники податків можуть подавати звітність засобами електронної пошти через Інформаційний портал органів ДПС України, а з 1 січня 2013 року — у режимі реального часу (on-line) через електронний сервіс «Електронний кабінет платника податків».

Проте перед тим як підписати документ, його потрібно спочатку десь створити. Для цього і у податкової, і у пенсійного фонду існують власні безкоштовні програми — ОРЗ (для податкових звітів) та АРМ ЗС (для звітів з єдиного внеску), а у 2015 році майже всі фізичні особи-підприємці використовували програму М.Е.дос для формування та відправлення звітів з єдиного внеску. Після цього створені документи потрібно імпортувати у програму, в якій їх можна підписати та відправити.

Після того як платник відправив податковий документ в електронному виді, органи Міндоходів проводять його розшифрування, перевірку цифрового підпису та відповідності електронного документа затвердженому формату. Наступний етап: платнику приходиться перша квитанція, яка є підтвердженням передання його звітів засобами телекомунікаційного зв'язку. Ця квитанція надсилається на електронну адресу, з якої було надіслано податкову звітність. Якщо перша квитанція не надійшла, то податковий документ вважається не отриманим. Про те, що податкові документи прийняті та з ними все гаразд, свідчить друга квитанція в електронному виді у текстовому форматі, в якій визначаються реквізити прийнятого документа, відповідність податкового документа затвердженому формату, результати перевірки цифрового підпису, інформація про платника податків, дата та час приймання, реєстраційний номер, податковий період, за який подається податкова звітність, та дані про відправника квитанції. Якщо надіслані податкові документи сформовано з помилкою, то платнику податків надсилається друга квитанція із зазначенням причин неприйняття [7].

Датою та часом подання податкового документа в електронному виді до органів Міндоходів є дата та час, зафіксовані у першій квитанції. Якщо платник податків надіслав кілька примірників одного податкового документа (у разі виправлення, неотримання першої квитанції тощо), то оригіналом вважається електронний документ, що надісланий останнім до закінчення граничного терміну, встановленого законодавством для подання податкової звітності, за умови, що його було сформовано правильно, прийнято до бази даних контролюючого органу та платнику податків надійшла про це друга квитанція. Податкова звітність в електронному виді, отримана органами Міндоходів пізніше встановленого терміну, вважається поданою з порушенням терміну. Цей

механізм є спільним для подання податкових звітів та звітів з єдиного внеску.

Ця інновація значно полегшує подання фінансової звітності суб'єктами підприємницької діяльності на спрощеній системі оподаткування. Однак серед недоліків слід відзначити дуже слабку систему інформування фізичних осіб щодо тонкощів та особливостей складання й подання річних звітів, але все ж таки позитивних рис значно більше і складнощі виникають лише на початковому етапі.

Висновки. Сьогодні провідну роль у створенні ефективного недержавного сектору відіграє малий бізнес. Створення широкої мережі малих підприємств у всіх галузях господарства сприяє демонополізації та розвитку конкуренції. Але такий бажаний розвиток сектору малого бізнесу наштовхується на безліч перепон. Держава повинна забезпечити спрощення законодавства, визначити права та обов'язки суб'єктів малого підприємства, межі втручання місцевих органів у діяльність фірми, крім використання нормативів прямої дії для функціонування суб'єктів малого бізнесу через митну, податкову, грошово-кредитну, зовнішньоекономічну систему, а також за допомогою інших заходів макроекономічного характеру. У цьому процесі роль держави є вирішальною.

Сучасне українське законодавство не зовсім всебічно регулює систему оподаткування, але воно не стоїть на місці — постійно розвивається і вдосконалюється. Приймаються нові нормативні

акти, що повинні ще більш детально регулювати усі правовідносини, що виникають у цій сфері.

Література

1. Бадида М. В. Єдиний податок суб'єктів малого підприємництва в системі місцевого оподаткування / М. В. Бадида // *Формування ринкових відносин в Україні*. — 2011. — № 4. — С. 124–128.
2. Бердар М. М. Фінанси підприємств / М. М. Бердар. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — С. 114–119.
3. Лондар С. Л. Фінанси / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. — Вінниця : Нова Книга, 2010. — С. 121–126.
4. Малий бізнес: закордонний досвід [Електронний ресурс] / Національний інститут системних досліджень проблем підприємництва. — Режим доступу : http://www.nisse.ru/business/article/article_1141.html.
5. Офіційний сайт державної податкової адміністрації України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.sta.gov.ua/>.
6. Тимошук С. В. Малий бізнес і спрощена система оподаткування для юридичних осіб / С. В. Тимошук // *Вісник Податкової служби України*. — 2011. — № 33. — С. 20–23.
7. Футорянська Ю. Г. Конкретні проблеми для конкретних платників / Ю. Г. Футорянська, К. О. Стадников // *Підприємництво в Україні*. — 2010. — № 3. — С. 54–63.